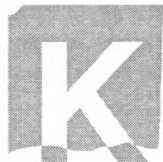

kao "notre premier peintre". I kasnije kada je centar Lombardsko-venecijanskoga kraljevstva (Habzburška pokrajina), Milano je jedan od najvažnijih umjetničkih centara u Italiji zahvaljujući Pinakoteci di Brera (u kojoj se redovito održavaju izložbe domaćih i stranih majstora) Renato Barilli pisac je uvodnog teksta. Formulu njemačke pojave Sturm und Drang primjenjuje na talijansku trojicu umjetnika čijim djelima započinje izložba. To su: Andrea Appiani, Felice Giani i Antonio Canova, slikar. Sturm und Drang svakako je određeniji pojam od nespretnog termina preromantizma, a Europa je već tada jedinstveni realitet koji omogućava međusobne utjecaje različitih podneblja. Barilli se koristi i pojmom službenoga klasicizma kao konzervativnog fenomena koji u Italiji vuče dugačke korijene, a kao najvećeg predstavnika navodi Gasparca Landija. Počeci talijanskog romantizma ili, bolje rečeno, Arte trobadour vezani su, prije svega, za Pinellija i Gigolu. Vjera u umjetnost cinquecenta (razlozi su možda više moralni no stilski), odnosno vjera u nazarence prisutna je posebno u slikarstvu Minardija. De Mina i Hayeza, Barilli prati kao dvojicu antagonista: De Min, autor velikih fresko-kompozicija radi u duhu nazarenaca, Hayez utire put modernitetu i kreće ka realizmu i naturalizmu 60-ih i 70-ih godina predstavljajući tako most između dviju polovica talijanskog 19. stoljeća. To su samo neka od imena i pojava u likovnom životu Italije ovog perioda, koji su razmatrani izložbom i katalogom, otvarajući tako mogućnost drugačijeg sagledavanja i vrednovanja jedne nacionalne umjetnosti u širem europskom kontekstu.

Primljeno: 10. 11. 1992.

FRAMASONI - SVE DOK BUDE SVIJETA (FREIMAURER - SOLANGE DIE WELT BESTEHT)

Marina Bregović-Pisk
Hrvatski povijesni muzej
Zagreb

atolog je ono što ostaje nakon zatvaranja neke tematske izložbe, trajan zapis i izvor informacija i ideja - naravno, ako je riječ o nečem ozbiljnijem no što je nabranjanje izložaka i navođenje njihovih tehničkih obilježja. Dakako, u novije vrijeme uza sam katalog pojavljuju se i video-zapisi i kompjuterski programi. Katalozi austrijskih zemaljskih izložaba već su postali uobičajena i često citirana literatura jer su u njima obrađena povijesna razdoblja i teme kojima pripada i naš kulturno-povijesni krug (na primjer, 'Die Bamberger', 'Maximilian I.', 'Maria Theresia und Ihre Zeit', 'Oesterreich zur Zeit Kaiser Josephs II.', 'Franz Joseph I.'). Uz te zanimljivi su i katalozi tematskih izložaba Muzeja grada Beča: o bidermajeru ('Bergersinn und Aufbegehren - Biedermeier und Vormirz in Wien') i secesiji ('Traum und Wirklichkeit - Wien 1870.-1930.'). Prije dva mjeseca pojavio se do sada najintrigantniji katalog Muzeja grada Beča koji prati izložbu 'Framasoni - sve dok bude svijeta'.

Izložba je postavljena u povodu 250. obljetnice utemeljenja prve austrijske framasonске lože: 17. rujna 1742. u Beču je osnovana loža "Aux Trois Canons" ("K tri pravila"). Međutim, autori koncepcije izložbe i kataloga nisu se ograničili samo na puko povijesno-likovno obrađivanje teme o framasonima u Austriji, već okosnicu cijele priče čine odlični tekstovi koji prvi put na jednome mjestu donose jasan pregled preteča, nastanka, pravila i ciljeva toga zanimljivog tajnog društva. Katalog je podijeljen u nekoliko cjelina s nizovima podgrupa:

1. Pretečci i legende
(Inicijacija, Templari, Rosenkreuzer, Bauhuetten, Salomonov hram, Hiram - graditelj hrama, Ritual, Najmoćniji graditelji svih vremena)
2. Framasonerija
(Engleska, Engleska - ritual, Škotska - idila simbola, Prosvjetiteljstvo, Enciklopedisti, Prihvatanje putem prosvjetiteljstva, Francuska)
3. Visoki stupanj
(Ekocizam, Francuski sistemi, Švedski sistemi, Čvrsto poštovanje pravila, Tajne udruge, Zlatni križari i križari ruže, te Azijatska braća, Illuminaten, Stari i prihvaćeni škotski ritual, Žene i framasonerija, Ritual Yorka, Ritual Memphisa i Misraima)
4. Pokreti protiv masona
5. Orijentacija
(Idealni slobodnog zidarstva, Djelovanje slobodnog zidarstva, Ritual - jamac etike, Konformizam, Opozicija, Kriminal, Zadovoljstvo u djelovanju)
6. Posramljeni čovjek
7. Austrija
(Slobodno zidarstvo u Austriji, Franjo Stjepan Lotarinški, Prva loža, Velikodoba, Patent o slobodnim zidarima, Loža "Novookrunjenoj nadi", Jakobinska zavjera i zabrana masonerije 1848., Vrijeme pograničnih loža, 1918.-1933., 1933.-1938.)
8. Objašnjenja nepoznatih pojmova

9. Indeks imena umjetnika i osoba

Osnovu svake cjeline čini uvodni tekst, nakon kojeg slijedi popratni kataloški dio.

Tekstovi linijski prate začetak stvaranja udruženja muškaraca, od primitivnih rituala inicijacije preko uobičajenog oblika državne i političke vlasti (u rukama muškaraca) i ranosrednjovjekovnog duhovnog viteškog reda templara, bratstva Rosenkreutzera do loža (s opširnim tekstom o temeljnim postavkama framasonerije u odnosu na umjetnosti). Tu se struktura kataloga širi da bi zahvatila i objasnila temeljni framasonski simbol - Solomonov hram. Slijedi poglavlje o Hiramu i važnosti graditelja. Tu se u kataloškom dijelu pojavljuju prvi put predmeti iz pariškog Muzeja masonerije (pregača sa zanimljivim simboličnim prikazom Hiramove smrti).

Poglavlje o ritulu masonerije ima vrlo karakterističan podnaslov - "Šutnja posvećenih"; upravo je ta šutnja bila osnovni pokretač znatiželje i proganjanja članova tajne udruge framasona. u kataloškom dijelu reproduciran je niz grafika praćen potankim objašnjenjima o pojedinim ritualnim događanjima.

Središnji dio kataloga čini grupa tekstova o framasoneriji, od kojih prvi ima karakterističan podnaslov - "Izuzetak od pravila". Engleskoj, koja je prema većini izvora kolijevka framasonerije, posvećena su iduća dva poglavlja, u kojima nalazimo zanimljive podatke 24. lipnja 1717. četiri londonske lože udružile su se u Veliku ložu i izabrale Velikog meštra. Već tridesetih godina 18. stoljeća u Engleskoj je djelovalo više od stotinu loža, u lipnju 1992. u Londonu se okupilo 12.000 framasona na proslavi 275. obljetnice postojanja njihova društva. Framasonerija se bila raširila i u najudaljenijim dijelovima moćnog engleskog imperija polovicom i potkraj 19. stoljeća.

Uz ovaj dio u kataloškim su jedinicama obrađeni predmeti iz londonske Velike lože te Muzeja nizozemske Velike lože u Haagu. Opis engleskog i škotskog rituala vrvi zanimljivim ilustracijama među kojima se ističu oznake pojedinih rangova framasona.

Simboli kojima se framasoni služe pojavljuju se počesto i na sasvim običnim predmetima - čašama, tanjurima, čajnicima...

Prožimanje ideja iz prosvjetiteljstva s temeljnim idejama framasona tema je poglavlja u kojem je uz enciklopediste dotaknut i lik Josipa II. Francuska je odmah nakon Engleske prihvatila framasoneriju, te pripomogla njezinu širenju po čitavoj Europi. Pitanje, odnosa tajnog reda prema francuskoj revoluciji i jakobincima objašnjeno je i razrađeno u potpoglavlju o jakobincima u habsburškoj monarhiji. Tu se javlja zanimljiva ilustracija urote Ignjata Martinovića.

Odnos framasona i Židova, tj. njihova povezanost, u neku je ruku zasigurno pridonijela progonima i zabranama masonerije. U poglavlju pod nazivom "Ekocizam" prvi je put iznesena potpuna komparativna shema strukture tajnog bratstva framasona - u SAD, Austriji po Yorskom ritualu.

O tajnim društvima u kataloškom se popratnom dijelu nalaze zanimljive ilustracije.

Žene nisu imale pristup u tajno bratstvo framasona, no okupljale su se u također tajnim udrugama u kojima su prihvaćale neke od temeljnih načela framasonerije. Ritual primanja u te tajne udruge, čijim su sastancima muškarci mogli prisustvovati, uvelike se razlikovao od framasonskoga, ali je također bio obavijen mistikom.

Protiv framasona Katolička se crkva bunila gotovo od samog početka njihova djelovanja; tek je na Drugom vatikanskom koncilu započeo dijalog.

U dužem tekstu o idealima framasonerije, smještajući tu tajnovitu udrugu u današnje vrijeme i prostor, "Savez posvećenih u bratstvo" -

konstitutivna odrednica masonerije, povezuje se smisleno s prijateljstvom i okreće protiv fanatizma, koji nužno dovodi do mržnje i zla, zalažući se za brigu o svakom čovjeku ma tko i ma gdje on bio.

Posljednje poglavlje posvećeno je framasonima u Austriji.

Intrigantan raspored sadržaja, u kojem su autori koncepcije kataloga i izložbe željeli demistificirati nešto što je toliko dugo bilo tajnovito - samu riječ koja nosi u sebi mračne i zlokobne konotacije - framasoni.

Ovim katalogom našli su se usred jakih svjetala, njihovi su rituali objašnjeni, njihovi temeljni zadaci objelodanjeni. Stvoreno je puno više od uobičajenih presjeka kroz jedno vrijeme, okupljenih oko osobe nekog vladara ili možda stila u umjetnosti. Čitava jedna debela čvrsto zatvorena knjiga našla se posve otvorena i raščlanjena u svim svojim detaljima.

Ovakvih izložaba, a naročito kataloga, možemo samo poželjeti još puno.

Podaci o katalogu:

'Freimaurer - Solange die Welt Besteht'

katalog izložbe

Historisches Museum der Stadt Wien

(Povijesni muzej grada Beča)

18.9.1992. - 10.1.1993.

165. posebna izložba muzeja

Znanstveni koncept:

Dr. Günther Dürriegl, direktor Muzeja grada Beča

Suzanne Winkler, Povijesni muzej grada Beča

Dipl. ing. arh. Ferdinand Zörner

Primljeno: 20. 11. 1992.